

Обряд «Үлгэдэ оруулха гурим»

-Сайн байна, хундэтэ харагшад! Танай анхаралда «Үлгэдэ оруулха гурим» бидэ харуулхамнай.

Һэеы гэр соо хун зон сугларанхай, һуунад. Нарай ухибуунэй бархирха дуулдана (фонограмма). Ү лгын дуунай аялга дуулдана.

Эрэ хун бодожо, урезл хэлэнэ:

-Алтан дэлхэйн альган дээр
Арбагархан уримнай түрэжэ,
Аргагуй ехэ баяр, зол жаргал асарбаш!
Ундэр зиндаатай хун түрэлтэн боложо,
Аба эжынгээ нэрэ солые
Ашатан буянгаар харюулжа,
Арад зонойнгоо хии мориие
Дээдэ тэнгэридэ хургэжэ ябаарай!
(мунгэн бэлэг барина).

Бэшэн:

-Болтогой!

2-дохи эрэ хун:

-Чингис хаан шэнги
Эди шэдитэй ябаарай!
Абай гэсэр шэнги
Арбан ехэ нюусатай байгаарай!
(ном годли бэлэг барина).

Бэшэн:

-Болтогой! Һайн даа! Ү реэл болтогой!

3-дахи эхэнэр хун:

-Аба эжынгээ нэрые нэрлуулжэ,
Алтан тоонтые гэрэлтуулжэ,
Адуу малаар баян,
Эд зореор элбэг,
Алта мунгоор арбин,
Эрдэм бэлигээр бээе шэмэжэ,
Энэ дэлхэй дээрээ
Эрын солые зэдэлуулээрэй.
(Архан бэлэг барина).

4-дэхи эхэнэр:

-Буга шэнги хатуу зурхэтэй,
Бургэд шэнги хурса нюдэтэй,
Хурдан мэргэн ухаатай,
Аза жаргал талаантай,
Абари зан найнтай ябахашни, болтогой!
(Дэгэл бэлэг барина).

5-дахи хун:

-Алдар соло ехэтэй
Абын эрхим хубуун боложо,
Буряад-монгол угсаатанайнгаа
Булган дэнзэтэй малгай
Бухы дэлхэй дээрээ
Бурин бутэн, бухэ барижа ябаарай.
(мунгэн бэлэг барина).

6-дахи хун:

Ная хурэжэ, налайжа, наяржа,
Зуу хурэжэ зула бадараажа ябаарай.
(мунгэ бэлэг барина).

Ухибууд ороно:

-Мэндээ, Мэндээ! Мэндээ!

Нэгэ эхэнэр

-Орожо сай уугты!

Хугшэн аба:

-Бадма, улгыгоо наашань асара.

Бадма улгыгоо асарна, зула бадараана

(нан санзайгаар, 3 дахин). Хугшэн эхэнэр нарай ухибуу тэбэриһэн; нугоо гартань -һү хэ, шагайта:

-Бата, наашаа улгын хажууда дутэл даа.

-Зай, улгы соогоо аляаниинь оруулхамнайб даа: һү хэ гу, али хубуугээ гу?

-хубуугээ.

-Ү лгы соогоо шагайта табихамнай гу, али хубуугээ гу?

-Хубуугээ.

-Буубэйгээ улгы соонь яагаад хэбтуулхэмнайб даа? Тархиинь доошонь харуулаад гу, али оодэнь харуулаад гу?

-Өөдэнь харуулаад.

-Бэрхэш, бари, шагайтынгаа мяха булта хубааж эдижэрхигты

-, улгын дууе эхилыш даа. (улгын дуун).

Улгын дуун - Колыбельная.

1. Эгээл дутуур ханагдана, шиниим шарай. Эльгэ зурхыем баярлуулна шиниим хараса.

Юунһээш ехээр сэгнэнэлби, шамайгаа би.

Хэнһээш ехээр гамнаналби,

Шамайгаа би.

Хухюутэйхэн ябыштаа эрхэхэн хубуун

Жаргалтайхан ябыштаа бэрхэхэн хубуун.

Залуу айлай эзэн бодожо:

-Хуугыез улгыдэнь оруулһанай баярай тэмдэг, гарай бэлэг барихыемнай зубшоогыт!

(бэлэг баринад).

Хугшэн аба:

-Хурин зандан сэргыетнай

Хулэгэй жолоо эзэлжэ байг!

Хужэ мунгэн богоһыетнай

Хундэтэй айлшад алхажэ байг!

Хугшэн эжы:

-Агар зандан сэргыетнай

Алтан жолоо эзэлжэ байг!

Алтан һайхан богоһыетнай

Ашанар зээнэр алхажэ байг!

Хугшэн аба:

-Ү ндэр һаруул гэртэтнай

Ү ри хү ү гэднай ү дэжэ байг!

Һү рэг адуу малдаа эзэдынъ боложо,

Олон хуугэдтэй эхэ эсэгэнь боложо,

Солотой суутай айл боложо,

Жаргалтай һуухатнай болтогой!

Һамган:

-Газаашаа гаража, еохороо хатараяал!

(еохор)

Арадай аман зохеолой абдарһаа.

Арадай хэлэһэн үгэ соо

Алтанай дуһал бии юм.

Х. Намсараев.

Зорилго: Арадай аман зохеолой һалбаринууды дабтаха, һурагшадай мэдэсэ, шадал ба дадабари элирүүлхэ, холбоо аман хэлэлгэ хүгжөөхэ, буряад арадайнгаа аман зохёолдо дуратайгаар хүмүүжүүлхэ.

Хэшээлэй ябаса:

1. Багшын үгэ
2. Аман зохеолой һалбаринууды дабталга.
3. Хэшээлэй дүн гаргалга. Сэгнэлтэнүүды табилга.
4. Гэрэй даабари үгэлгэ.

1.. Бүмбэрсэг дэлхэй дээрэ ажалуудаг арад зон өөрын хэлэтэй, еһо заншалтай өөрын түүхэтэй болоно. Эртэ урда саһаа арадай дунда аман үгөөр дэлгэрһэн таабари, онтохо, оньһон үгэ, дуунууды **арадай аман зохеол** гэжэ нэрлэдэг. Арадай дундаһаа гараһан бэлиг ехэтэ хүнүүд тэдэниие зохоһон байна.

үхибүүд! Таанад арадай аман зохеол уншахадаа, уран һайханаар бэшэһэн үгэ бүхэндэнь анхаралаа табигты! Тиихэдээ эртэ урда сагай ажабайдал тухай бүри хүсэд, гүнзэгыгөөр ойлгон абахат.

2.Арадай аман зохеолой һалбаринууды үхибүүд хэлэнэ. Гэрэй даабари шалгалга. Бүлэг бүхэндэ даабари үгтэһэн байгаа.

Түрүүшын хуудаһан: Жороо үгэнүүд.

Булта багшын хойноһоо гоеор, уранаар, түргөөр дабтана.

Таа бү таа тарган таршаа,

Заа бү заа заан газаа,

Туу бү туу талам дутуу,

Шуу бү шуу шуран бушуу.

Хоердохи хуудаһан: Оньһон үгэнүүд.

Оньһон үгэнүүд соо дэлхэйн арад зоной хүсэ шадал, нэгэдэл ба нүхэсэл харуулдаг. Жэшэнь: Арад зоной хүсэн аха дүүгэй барисаанһаа.

Народы страны дружкой и братством сильны (ород оньһон үгэ).

Нүхэсэл хүсэ шадал нэмээдэг (эвенкэ оньһон үгэ).

Хальмаг зон хэлэдэг: арад зон олон һаа, үхэл гэжэ байхагүй.

1-дэхи бүлэгэй үхибүүд бэлдэһэн оньһон үгэнүүдые сээжээр хэлэнэ.

Оньһон үгэнүүд

- 1.«А» үзэг эрдэмэй дээжэ, аяга сай эдээнэй дээжэ.
2. Ажал гээшэ-жаргал.
3. хайн хүндэ нүхэр олон, хайн мориндо эзэн олон.
4. хүдэлхэ гэбэл хүнэй хойно, эдихэ гэбэл хүнэй урда.
5. аха дүүнэр эбтэй хаа, абдар алтан хэрэггүй.
6. өөрын дайда дулаан, хариин дайда хүйтэн.
7. ганса сусал-гал болохогүй, ганса хүн-хүн болохогүй.
8. Зуун түхэригтэй ябанхаар, зуун нүхэртэй яба.
9. наһандаа ябаад-наһандаа хура.
10. эрхые хуранхаар, бэрхые хура.
11. үнэнһөө үнэтэй юумэн үгы.

Даабари: Самбарта оньһон үгэнүүдэй нэгэдэхи хубинь бэшээтэй, таанад үргэлжэлүүлэгты.

Энэл бүлэг хүдэлнэ, класс соо хууһан үхибүүд туһалха.

Гурбадахи хуудаһан. Таабаринууд.

Буряад ба ород зон үдэшын сайлалганда бэе бээдээ һонин таабариинуудые хэлсэдэг байгаа. 2дохи бүлэгэй үхибүүд табааринуудые таалгана. Олон таабари тааһан хүн шагайнуудые абана.

Таабаринууд.

1. Хадада жалжагы гутал. (шэхэн)
2. Гээгээгүй аад, бэдэрдэг, гэмтээгүй аад, еолодог. (гахай)
3. Хүүр-хүүр дуутай, хүхэ торгон дэгэлтэй. (гулабхаа)
4. Дүрбэн хүн нэгэ малгайтай. (стол)
5. Аяга соо алаг булаг. (нюдэн)
6. Сагаан поли, хара хүрэнгэтэй. (ном)
7. Мүльһэн дээрэ мүнгэн шагта. (һара)
8. Үбэлдөөш зундааш нэгэ үнгэтэй. (хасуури)
9. Үбэлдөө сагаан, зундаа боро. (шандаган)
10. Саахар гэхэдэм хүйтэ дааба. (саһан)
11. Аха дүү хоер бэе бээе хүсэжэ ядаа. (һара, наран)
12. һүөөр хэһэн эдихэ зүйл. (тоһон, үрмэн)

Зай, үхибүүд мүнөө минии табааринуудые таагты. Энэ наранай элшээр табааринууд ба тайлбаринууд. Анхаралтайгаар уншагты, таабари зүбөөр таажа, тайлбариень хэлэгты. Бэрхэнүүдта, үхибүүд.

Дүрбэдэхи хуудаһан: үрээлнүүд.

Здахи бүлэгэй. үрээлнүүдые хэзээ хэлэхэдэ болоноб? Зүб. һайндэрнүүдтэ, түрэхэн үдэртэ, элдэб ойн баярта. үхибүүд олон үрээлнүүдые хэлэнэ.

Табадахи хуудаһан: Онтохонууд.

Бидэнэр олон онтохонуудые уншаабди, удхыень тайлбарилжа хөөрэлдөөбди. Онтохонууд болбол арад зоной, амитадай ажабайдал, абари зан дээрэхээ үндэхэлжэ, һонирхолтойгоор тааруулжа, аман үгөөр зохоогдоһон расказууд юм. Онтохонууд гурбан янзын илгаатай.

- Амитад тухай
- ажаһуудалай онтохонууд
- шэдитэ (волшебные)

Мүнөө гэртээ дуратай онтохонойнгоо удхаар зураһан зурагуудаа харуулхат, юу зураһанаа тобшохоноор хөөрэхэт. Бүлэг бүхэнһөө 1 зураг.

Зургаадахи хуудаһан: Арадай дуун.

Бүлэг бүхэн 1 буряад арадай дуу гүйсэдхэнэ.

Мүнөөдэр булта һайнаар хүдэлбэт. Бэрхэт, үхибүүд.

1. Хэшээлэй дүн гаргалга. Сэгнэлтэнүүдые табилга.
2. Гэрэй даабари: таабари зохоохо.

